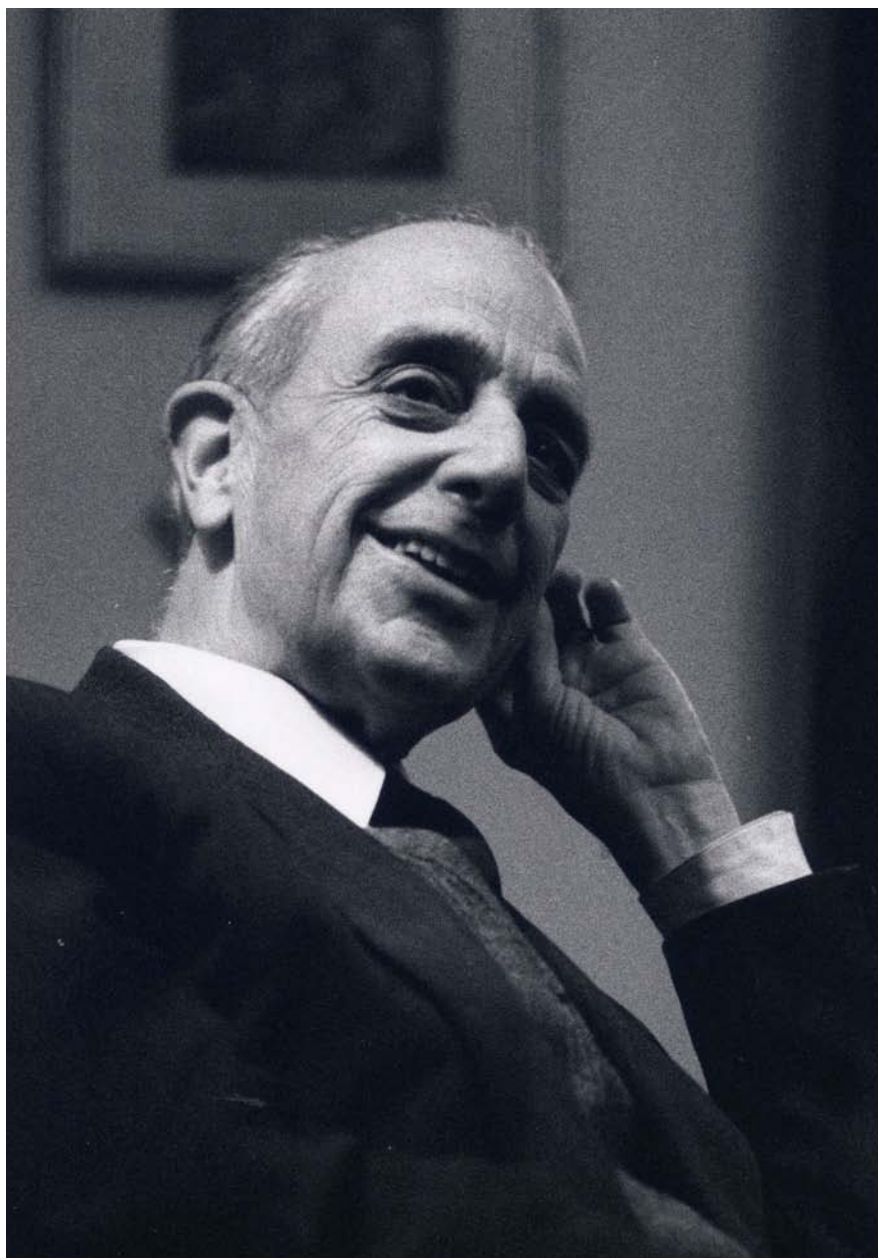

El blaverisme 'avant la lettre' (1931-1939)

Al llarg de la seva vida, l'escriptor Llorenç Villalonga descriuria una relació canviant respecte al concepte de Països Catalans.

Als anys trenta comencen a actuar els primers articulistes amb plantejaments regionalistes-espanyolistes a Mallorca i el País Valencià: entre ells, els germans Llorenç i Miquel Villalonga i Jerónimo Massanet, des de les Balears, i Josep Maria Bayarri i Roger Boty, des de València.

Sovint es tendeix a pensar que les posicions i arguments polítics, històrics o culturals contraris a la unitat política o a l'aproximació, en el sentit que sigui, entre els diferents territoris de llengua catalana són un fenomen propi des dels anys seixanta-setanta ençà. Des de Joan Fuster cap al present per entendre'ns. Tanmateix, la història ens explica que els veritables orígens del que coneixem, en termes valencians, com a blaverisme el trobem als anys trenta. De fet, l'ombra d'aquella dècada serà especialment allargada al nostre país en múltiples aspectes. Tot i que no podem parlar de cap partit ni entitat específicament dedicada a difondre un estat d'opinió contrària al concepte de Països Catalans, sí que hi podem localitzar una sèrie d'articulistes, a Mallorca i el País Valencià –mai a Catalunya–, que situarien els plantejaments que dècades després farien furor entre els corrents més regionalistes-espanyolistes en els darrers quaranta anys. Així, el període 1931-1939, a més de ser el de la consolidació del concepte Països Catalans, també serà el punt de partida dels intents d'instrumentalitzar la història per construir un discurs contrari a l'existència d'un espai comú dels territoris catalanoparlants. En aquest sentit, el fet que Catalunya assolís el seu primer Estatut d'Autonomia (1931-1932), i potenciés una primera aproximació política i cultural amb la resta de l'àmbit lingüístic, despertaria la ploma de periodistes i publicistes com els valencians Roger Boty i Josep Maria Bayarri o els mallorquins Jerónimo Massanet i els germans Llorenç i Miquel Villalonga.

La història d'Espanya es trobava en una cruïlla producte de la primera experiència democràtica i de l'obertura constitucional de la descentralització de l'Estat construït sense opció a cap diferència interna entre 1707 i 1833. La possibilitat de creació de regions autònomes a la carta magna aprovada el desembre del 1931 i la immediata creació a Catalunya d'un Govern autònom el mateix 14 d'abril d'aquell

La Constitució de 1931 vetava la federació regional malgrat la protesta d'alguns diputats

any, semblaven portar Espanya a un futur canvi radical de la seva estructura territorial. La força del catalanisme, en aquells moments liderat per una ERC prestigiosa arreu de la República, i l'inici dels treballs autonomistes en pro de l'aprovació d'estatuts d'autonomia al País Valencià i les Illes Balears –a més del País Basc-Navarra o Galícia–, situarien per primer cop sobre la taula l'alternativa dels Països Catalans. Una utopia nacionalista –pannacionalista– extremadament minoritària als trenta però llargament estesa en el catalanisme, que per primer cop treia el cap en un context polític on semblava possible en un futur hipotètic. I ho feia des d'una perspectiva que podríem qualificar de federalista iberista. És a dir, la creació d'una Península Ibèrica, o en el menor dels casos, Espanya, formada a base de quatre grans conjunts nacionals: els Països Catalans, Portugal-Galícia, Euskadi-Navarra i Castella. Una simple possibilitat que alarmaria tant que fins i tot seria objecte de prohibició expressa en la Constitució del 1931, que vetava la federació de regions autònomes malgrat la protesta de diversos diputats catalans i mallorquins. Així, tant a les Corts Constituents com als sectors més sensibles a les qüestions identitàries a València i Palma de Mallorca, es cregué necessari aparèixer en públic per situar les línies vermelles que no es podien creuar. Però quins eren els seus arguments per refusar qualsevol contacte cultural o polític entre el catalanisme i els seus respectius territoris? Per una banda, per a aquests i d'altres noms, les vinculacions històriques entre Catalunya i els territoris que els comtes-reis de Barcelona i Aragó conqueriren al segle XIII, eren mínimes. Reivindicant-se, de manera exagerada, la part aragonesa de l'empresa de Jaume I i els seus successors, es minimitzava la catalanització cultural i lingüística del gruix dels

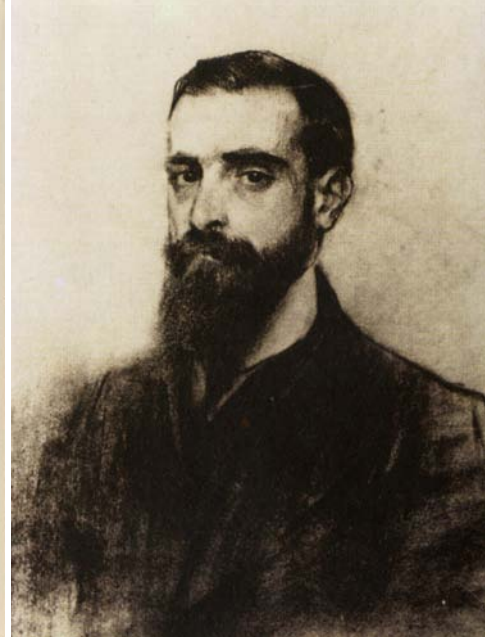

A València, el blaverisme incipient triava el Cid conqueridor (a sota), per davant de Jaume I i condemnava la llengua pròpia a l'àmbit domèstic i renunciava a qualsevol identitat diferenciada.

territoris valencians i del conjunt de les illes Balears. Segons aquesta visió històrica, la conquesta i creació de dos regnes diferenciats havia impossibilitat cap mena de contacte i connexió més enllà de la casa reial compartida per uns i altres. A partir d'aquesta anàlisi, qualsevol pla d'actuació del catalanisme contemporani respecte a aquells territoris no era res més que un projecte imperialista i de conquesta. No es tractava, des del seu punt de vista, de reactivar la identitat catalana d'arrel de valencians i mallorquins –soterrada però viva dirien els favorables– sinó d'imposar-los un passat que creien que mai no havia existit. De fet, aquest serà un dels axiomes dels debats periodístics –i polítics–: s'estava recuperant quelcom de preexistent o es creava de nou? Al cap i a la fi, del que es tractava era de decidir-se entre prosseguir amb la castellanització –si més no cultural– o girar la mirada cap a Catalunya i el seu procés de renacionalització iniciat a mitjan segle XIX –encara avui dia en qüestió i amb futur incert–. En el cas valencià, per exemple, calia escollir entre el l'ombra del Cid conqueridor de València o la de Jaume I. Si s'optava per la primera opció, seria imperativa la supressió de la llengua catalana de qualsevol àmbit més enllà de la llar, i s'adoptarien tots els referents culturals castellans i es renunciaria a qualsevol projecte identitari discordant amb l'espanyol.

Tanmateix, aquest discurs es podia fer des de dues vessants diferents. Per una banda, des d'un regionalisme espanyolista que cercava la desaparició i extinció de la llengua i cultura pròpies o, per una altra, des d'un regionalisme real –en alguns casos nacionalista–. Per als primers, el nacionalisme català era una autèntica traïció a Espanya que es pretenia augmentar incorporant-hi valencians i balears. Una perfídia política a la qual calia afegir un suposat càstig injustificat contra la població. I és que, des d'un prisma cultural, alguns com Llorenç Villalonga creien que la defensa i projecció cultural del català a l'ensenyament o la literatura era una mostra de localisme que calia desterrar davant de la universal extensió de la llengua castellana. Anticatalanisme era, per tant, antilocalisme i modernització d'una societat mallorquina ancorada

A dalt, pintada a la llibreria Tres i Quatre. El suposat imperialisme català té una llarga tradició teòrica que s'inicià als anys 30. A sota, Carles Salvador (esquerra) i Francesc Cambó.

en el passat. Segons creia Villalonga, arribats a aquell punt del segle XX la catalanització cultural era recloure's al clos petit, en el ruralisme i aïllar-se del món com simbolitzava la sardana, en la seva exagerada aversió escrita el 1932 a una dansa "resucitada com el nacionalismo, [y] que no es sino un círculo cerrado que se mueve de espaldas a cuanto le rodea". Encara si no es pensava en aquests termes, també es podia criticar la "Catalanización de Mallorca" en paraules de Je-

rónimo Massanet defensant la posició d'Antoni Maria Alcover contrari a la unificació ortogràfica potenciada per l'Institut d'Estudis Catalans. Segons Massanet, en una llarga sèrie d'articles a *La Vanguardia Balear* (1933-1934) el "centralismo uniformista" de la "metrópoli" barcelonina intentava dominar culturalment les Illes per passar a una segona fase d'explotació econòmica. En un mateix, sentit des del regionalisme pretesament valencianista, les crides del II Congrés d'Esquerra Re-

Les crítiques del blasquisme a Carles Salvador eren un subterfugi per negar la legitimitat del valencianisme

publicana de Catalunya del juny 1933 a “desvetllar el sentiment nacional català a Mallorca i València” o els intents de Francesc Cambó d’establir nuclis afins a les Illes –ja criticats en aquesta direcció des del 1923–, eren l’inici de l’exploració catalana. Les crítiques contra els “catalans absorcionistes” de baixa intensitat, anirien prenent cos durant aquella dècada, i encara més, envers els catalanistes locals acusats d’estar teledirigits des de Barcelona. Si el diari blasquista de València *El Pueblo* anunciava que “Macià sueña con ser emperador de Cataluña, Valencia y Mallorca” producte del “loco sueño imperialista”, Roger Boty reblava el clau recordant als dirigents d’Esquerra que València “no ha formado nunca parte de la nacionalidad catalana”. Factor que portava Boty a establir un altre dels elements clau en la discussió quan escrivia respecte als que creia dos grups del valencianisme que floria en aquells moments: “el suyo, el de ellos, el de los que sueñan con que Valencia [...] [sea] en una provincia más catalana” i el que, segons Boty, lluitava per la llibertat valenciana en “su base racial estricta y única”. Interessant apreciació que connectava amb el debat que al si del nacionalisme català discutia si s’havia de limitar a la Catalunya estricta la seva acció o estendre’s a la Catalunya Gran. Al cap i a la fi, una radiografia d’un

valencianisme que començava a créixer en el context democràtic espanyol i que veia Catalunya i la seva autonomia i prestigi com un referent ineludible davant del qual calia posicionar-se. Necessitat que, des d’aquest valencianisme, arribaria a afirmar l’existència d’un “perill català” en un llibre referent signat per Josep Maria Bayarri amb aquest mateix títol.

Crítiques que serien contestades per diferents elements valencianistes com Ernest Martínez Ferrando que no feien res més que evidenciar la demagògia en contra del “pancatalanisme” –terme utilitzat per uns i altres amb normalitat– com a palanca per “contaminar” el valencianisme/mallorquinisme amb un suposat virus català. I és que totes les crítiques dels blasquistes a publicacions com el setmanari valencià *El Camí* o el mensual mallorquí *La Nostra Terra*, a figures de la normalització lingüística com Carles Salvador, a les Normes de Castelló del 1932, l’Associació per la Cultura a Mallorca o figures com Joaquim Reig –diputat valencianista de la Lliga a Corts– no eren sinó un subterfugi per negar la legitimitat del valencianisme creixent i del mallorquinisme cultural cada cop més estès. En definitiva, una pota més de l’intent de frenar els projectes autonomistes que en un territori i altre es veieren frustrats durant el període 1931-1936.

Una mena d’atacs preventius contra una mera utopia, lluny de poder esdevenir cap mena d’amenaça al disseny nacional espanyol que viuria alguns episodis de plasmació real ja iniciada la Guerra Civil a partir de l’estiu del 1936. Així, de manera immediata al triomf del cop d’Estat a la major de les Balears, el conglomerat rebel·lat a Mallorca intentà cercar algun sector que concentrés el gruix de les idees contra les quals s’acabava d’aixecar en armes. I el trobaria ràpidament en el conjunt de signants del manifest conegut com la “Resposta als datalans” –hi hauria també una “Resposta des de Menorca”– de feia escassament un mes. Un text que contestava el “Missatge als mallorquins” i al projecte de creació d’una Comunitat Cultural Catalano-Balear que treballés per l’aproximació entre ambdós territoris. Un projecte potenciat des dels cercles propers a la Lliga Catalana de Francesc Cambó i Joan Estelrich amb l’acord de la Generalitat de Catalunya presidida per Lluís Companys i que seria el blanc dels atacs dels sollevats mallorquins. Tot sota la inspiració dels germans Villalonga, la pressió seria tan gran que dels 153 signants 107 acabarien subscriuint una retractació pública del seu “catalanisme i connivència amb la Generalitat”. Tot havia arribat massa lluny, i el curt període de pau –entre petites guerres– que viuria la II República no deixà espai temporal ni polític perquè es consolidés un projecte alternatiu d’estructuració d’Espanya que, potencialment, aproximés els Països Catalans. La simple idea despertà no poques al·lèrgies.

Arnau González

Cines Babel Vicente Sancho Tello, 10 · València

Birdman

d’Alejandro González Iñárritu

Si presentes aquesta butlleta tindràs el següent preu especial:

Si ets subscriptor d’EL TEMPS :
4,40 € De dilluns a dijous
i 6€ cap de setmana.

(Cal acompanyar el justificant de pagament)

Si ets lector d’EL TEMPS:
5,60€ de dilluns a dijous
excepte vespra de festiu i festius.

